

Göteborgs Stad, Upphandlingsbolaget

Etiska krav i upphandling- Vägledning

Denna vägledning syftar till att utveckla Göteborgs Stads avsikt att beakta etiska aspekter vid upphandling och inköp där så är möjligt. Det grundläggande dokumentet som hänvisas till i detta sammanhang är Inköps- och upphandlingspolicy Göteborgs stad. I policyn hanteras etiska och sociala aspekter tillsammans när Stadens avsikter redovisas. Denna vägledning handlar enbart om etiska aspekter.

Enligt begreppsdefinitioner inom EU avses med etiska aspekter i generellt sett de som avses i Inköps- och upphandlingspolicy Göteborgs stad. Ofta hänvisas till certifieringen "Rättvisemärkt". Sociala aspekter kan t ex avse sysselsättningsfrågor (t ex arbetslöshet), funktionsnedsättning (t ex handikapp), diskriminering (t ex genusfrågor) och liknande.

Etiska krav och sociala hänsyn

Inköps- och upphandlingspolicy Göteborgs stad uppdaterades 20 oktober 2008. Av policyn framgår bland annat att:

Relevanta krav på funktion, kvalitet, miljö och i förekommande fall sociala hänsyn skall vara en naturlig del i all inköps- och upphandlingsverksamhet i Göteborgs Stad.

Staden har för avsikt att successivt öka kraven på sociala hänsyn/etiska krav i upphandling när det är möjligt utifrån rådande marknadssituation. Inför all upphandling skall göras en bedömning om det är möjligt att ställa sociala/etiska krav. Vid bedömning skall vägas in bl. a. branschförhållanden, antalet möjliga leverantörer, kostnadskonsekvenser mm. När sociala/etiska krav ställs i upphandling skall det ske på ett sådant sätt att gällande upphandlingslagstiftning följs. Detta betyder också att det måste ske en uppföljning/kontroll av att ställda krav efterlevs.

Etiska krav definieras som:

Krav som möjliggör fortsatt arbete för ett socialt långsiktigt hållbart samhälle. Hänsyn ska tas till ILO:s kärnkonvention nummer 138 (Om minimiålder för arbete), 182, (Om förbud mot barnarbete), 100 (Om lika lön för lika arbete oavsett kön), 111 (om diskriminering ifråga om anställning och yrkesutövning), 29 (om förbud mot tvångs- och straffarbete), 105 (Avskaffande av tvångsarbete), 87 (Om föreningsfrihet och organisationsrätten), 98 (Om organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten). Dessutom FN:s barnkonvention nr 32.

Stadens inköps- och upphandlingspolicy i sin helhet finns på www.goteborg.se

Sammanställning av etiska krav i Inköps- och upphandlingspolicy Göteborgs stad

Område	Göteborgs stads inköbspolicy Alla avtalsområden där upphandlaren finner det lämpligt
1. Barnarbete	FN:s barnkonvention, artikel 32.
	ILO 138 (minimiålder för arbete)
	ILO 182 (förbud mot barnarbete)
2. Tvångsarbete	ILO 29 (förbud mot tvångs- och straffarbete)
	ILO 105 (avskaffande av tvångsarbete)
3. Diskriminering	ILO 100 (lika lön för lika arbete oavsett kön)
	ILO111 (diskriminering ifråga om anställning och yrkesutövning)
4. Organisationsrätt	ILO87 (föreningsfrihet och organisationsrätt)
	ILO 98 (organisationsrätt och kollektiv förhandlingsrätt)

Den nationella lagstiftningen i tillverkningslandet skall efterlevas.

Internationella konventioner i affärsavtal

Kraven relaterar till internationella konventioner. Konventionerna är tillkomna för att reglera förhållanden i stater, men innehåller delar som är tillämpbara i affärssammanhang mellan företag.

Konventionerna innehåller inga detaljkrav på tider, nivåer, år etc. Konventionerna beskriver att man ska arbeta för en för arbetarna rättssäker och hälsosam arbetsplats, och också en hel del om hur man ska göra, t ex vem som ansvarar för vad och hur samverkan ska ske mellan arbetsgivare och arbetstagare. Nedan ses en sammanfattning av de delar i konventionerna som är tillämpbara mellan företag.

1. Barnarbete

Barnkonventionen art 32 om skydd mot ekonomiskt utnyttjande

Barn skall inte arbeta så att de kan skadas eller hindras i sin utbildning och utveckling.

Med barn menas vanligtvis människor under 18 år. Undantag förekommer i nationell lagstiftning.

Arbetar barn i produktionen skall de ha arbetstider som möjliggör skolgång och fritid, bara ha tillåtelse att göra lätta arbetsuppgifter etc.

Se mer på <http://www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Barnarbete/>

ILO-konvention 138 om minimiålder för arbete

Minimiålder för arbete kan vara 14 år, eller 15 år om det är åldern för avslutande av obligatorisk skolgång. Minimiåldern för arbete som medför risk för ungdomarnas hälsa, säkerhet eller vandel får inte understiga 18 år.

ILO-konvention 182 om förbud mot de värsta formerna av barnarbete

Med barn menas personer under 18 år. Barn får inte utföra arbete som sannolikt skadar deras hälsa, säkerhet eller moral.

2. Tvångsarbete

ILO konvention 105 om tvångsarbete och konvention 29 om tvångs- eller obligatoriskt arbete

Produktionen får inte ske av människor som arbetar under slavliknande förhållanden. Lön ska utbetalas regelbundet och på ett sätt som ger människor en faktisk möjlighet att sluta sin anställning. Det innebär bl a att det inte är tillåtet att produktionen innebär att människor arbetar som betalning av skuld.

Anställda ska inte arbeta under hot utan av fri vilja.

3. Diskriminering

ILO-konvention 100 om lika lön för lika arbete oavsett kön

Produktionen ska ske med arbetsgivare som ger män och kvinnor samma lön för lika arbete. Med lön menas både fast lön och tillägg, både i pengar och i natura.

ILO-konvention 111 om diskriminering ifråga om anställning och yrkesutövning

Produktionen ska ske med arbetsgivare som inte gör åtskillnad, utesluter eller ger företräde till personer på grund av ras, hudfärg, kön, religion, politisk uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung. Detta gäller även yrkesutbildning.

4. Organisationsrätt

ILO-konvention 87 om föreningsfrihet och organisationsrätt

Både arbetstagare och arbetsgivare ska ha rätt att bilda organisationer som de bestämmer själva över, och att ansluta sig till sådana organisationer.

ILO-konvention 98 om organisationsrätt och kollektiv förhandlingsrätt

Arbetsgivare får inte villkora anställning till att arbetstagare inte ansluter sig till fackförening eller upphör att vara fackligt organiserad.

Arbetsgivare får inte avskeda arbetstagare på grund av medlemskap i fackförening eller deltagande i fackföreningsverksamhet utanför arbetstiden eller, med arbetsgivarens medgivande, under arbetstiden.

Arbetsgivare får inte blanda sig i fackföreningars verksamhet, genom t ex ekonomiskt stöd.

Fria förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare är önskvärt, i syfte att reglera anställningsvillkoren genom kollektivavtal.

Uppförandekoder miljö- och etik

Etiska aspekter vid upphandling kan beaktas genom avtalsskrivningar och/eller krav på uppförandekod (Code of Conduct). Uppförandekoden används i t ex leverantörskontakter.

En uppförandekod är en avsiktsförklaring där det anges t ex att man inte accepterar lagbrott i tillverkningsland, barnarbete, tvångsarbete och att man vill ha rimliga arbetsförhållanden. Den kan vara formulerad så att man hänvisar till internationella konventioner inom området, t ex de som kunderna efterfrågar. Vid upphandlingar i Göteborgs Stad krävs att leverantörens uppförandekod minst följer Göteborgs Stads ställningstaganden för etiska aspekter i stadens inköps- och upphandlingspolicy. En uppförandekod skall vara antagen av företagets ledning. Genom att företaget lyssnar på sina anställda, kunder och leverantörer om vad som är lämpligt och praktiskt att genomföra, kan koden efterlevas på ett trovärdigt sätt. Företaget är då medvetet om konsekvenserna av att man antagit koden. En uppförandekod skall, i likhet med andra styrande dokument, användas. Användare är företagets anställda och leverantörer.

Uppförandekoden behöver vara kommunicerad med anställda, gamla såväl som nytilkomna. Det är särskilt ett par grupper av anställda som behöver ha tillräcklig kompetens för att hantera frågorna:

- De anställda som har särskilt ansvar gentemot kunder som ställer krav.
- Inköpare som har ansvar för berörda leverantörer.
- De anställda som har mediakontakter.

Uppförandekoden behöver kommuniceras med leverantörer, befintliga såväl som kommande, vilket innebär att:

Koden ska vara känd av leverantörerna, förslagsvis som bilaga till avtal, men en kombination av muntlig och skriftlig information brukar fungera bäst. Att enbart lägga koden som en del av "det finstilla" kan inte förväntas ge någon effekt.

Leverantör skall vara införstådd med när och hur underleverantör måste involveras för att uppfylla koden.

Arbetarna hos leverantören ska känna till vad koden innebär och att det är ett kundkrav att den efterlevs. Det lokala språket ska användas!

Företaget följer upp om kraven i koden verkligen efterlevs.

En uppförandekod fungerar som avsett om den:

- Beskriver vad företaget vill, lämpligen så att det inkluderar vad företagets kunder vill.
- Är så konkret att det går att följa upp om den efterlevs eller inte.
- Omfattar relevanta krav i förhållande till företagets verksamhet.

Spårbarhet

För att krav på produkter ska fungera måste leverantören ha kontroll på leverantörskedjorna bakåt i produktionen. Detta är inte självklart och många leverantörer måste få tid att upprätta system för att hålla ordning på olika flöden.

Ett krav på att leverantören skall skapa rutiner för att säkerställa spårbarheten i en viss omfattning, kan vara ett sätt att påbörja processen med etiska krav inom ett avtalsområde.

Uppföljning

Uppföljningen är en avgörande del i arbetet med att få ett fungerande system. Uppföljningen kan bestå av två delar;

- Leverantörens egen redogörelse till beställaren, där arbetsmetoder samt resultatet av dessa redovisas.
- Stickprov från upphandlade enhet i produktionskedjan.

Det finns flera punkter som leverantörer kan behöva förbereda i samband med att avtalen följs upp:

Från vilka produktionsanläggningar produkterna kommer, råvarubaser, företagsnamn och adress och kontaktuppgifter på ansvarig person. Uppgifter ska visas för alla led från råvara, till olika bearbetningsled, leverantör, till tillverkare.

Leverantörens uppförandekod, avtalsskrivningar eller motsvarande som visar att upphandlade enhets kontraktsvillkor beaktas i underleverantörsleden.

En redogörelse för hur leverantören arbetar med uppförandekoden (eller motsvarande) praktiskt för att få den tillämpad hos tillverkaren. Med tillämpning menas både att uppförandekoden (eller motsvarande) framgår av avtal och att avtalen följs upp och vilka eventuella certifieringssystem man arbetar med. Uppföljningen i produktionskedjan kan göras av underleverantör. Redogörelsen ska innehålla

- En kort beskrivning av produktionsmetoderna och andra relevanta villkor på t ex fabriken. Fotografier är välkommet, men inte nödvändigt.
- Hur ofta leverantör eller dennes underleverantör, med egen eller inhyrd personal, gör besök på produktionsanläggningar för att följa upp sin uppförandekod (eller motsvarande).
- Vilka man talar med under besöken (ledning, arbetare, ev facklig organisation).
- Vad man kommer överens om ska förbättras. Överenskommelser om förbättringar ska dokumenteras skriftligen.
- Redogörelsen kan också innehålla uppgifter om det finns kollektivavtal mellan fack och arbetsgivare som omfattar grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet på de anläggningar som produkten, och ev råvaror till denna, tillverkas.

Sveriges kommuner och landsting, SKL

Enligt Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) bedömning är det möjligt att ställa etiska krav i offentlig upphandling under förutsättning att dessa krav ställs på rätt sätt och att den upphandlande myndigheten också kontrollerar/följer upp att kraven efterlevs av leverantören. Med "etiska krav" avses här krav på att de varor man köper framställs under arbetsförhållanden som är förenliga med gällande arbetsrätt och arbetsmiljörätt, inklusive ILO:s grundläggande konventioner (International Labour Organization är FN:s fackorgan för arbetsrättsliga frågor).

SKL länk om möjlighet att ställa etiska krav:

http://www.skl.se/web/Mojligt_stalla_etiska_krav_vid_upphandling.aspx

Länken innehåller ett klargörande över möjligheten att ställa etiska krav i offentlig upphandling.

SKL länk om etiska krav i offentlig upphandling:

http://brs.skl.se/cirkular/cirkdoc.jsp?searchpage=brsbibl_cirk.htm&op1=&type=&db=CIRK&from=1&toc_length=20&currdoc=1&search1_cnr=09:86

Länken innehåller, förutom vilka möjligheter det finns att ställa etiska krav, även exempel på uppföljningsformulär, bedömningsmallar samt information om revisioner.

Exempel på etiska krav i upphandlingar

Upphandlingsbolagets upphandling av "Slöjd, hobby, terapi samt cyklar och leksaker" (våren 2008)

Vid tiden för upphandlingen av detta avtalsområde 2004 aktualiserades tillståndet i leksaksindustrin i Kina i media. Ett kvalificerande informationskrav rörande leverantörens arbete med etiska aspekter ställdes i upphandlingen. Under avtalstiden fördes en dialog mellan avtalsleverantörerna inom avtalsområdet och UHB om de etiska aspekternas betydelse. Vid upphandlingen 2008 ställdes nya etiska krav:

- Obligatoriskt deltagande i ett av UHB arrangerat informationsseminarium om arbete med etiska aspekter
- Leverantören skall ha en uppförandekod, som minst följer inköspolicyn i Göteborg, vid avtalsstart
- Leverantören skall senast 6 månader efter avtalsstart bevisa att uppförandekoden efterlevs

Vid en stickprovskontroll på tre fabriker i Kina sommaren 2009, framkom att uppförandekoden inte efterlevdes av avtalsleverantören. Dessa har nu getts tillfälle att vidta rättelse senast till maj 2010. Denna uppföljning har i skrivande stund ännu inte genomförts. Ofullständiga uppgifter eller annat som visar att uppförandekoder fortfarande efterlevs kommer att leda till uppsägning av avtalet. Detta har redan skett en gång tidigare under avtalsperioden då en leverantör konsekvent underlåtit att följa överenskomna åtaganden inom området.

Utdrag ur Upphandlingsbolagets förfrågningsunderlag (hösten 2008) "Eldningsolja och drivmedel depå". Kraven bygger på ett urval av Trafiknämndens beslut i kombination med Inköspolicyn:

"Göteborgs Stad avser att öka andelen etiska inköp, i enlighet med styrande dokument som gäller för alla kommunens verksamheter. I syfte att säkerställa tillgången på varor som producerats på ett uthålligt sätt, skall anbudsgivaren redovisa sin uppförandekod.

Koden skall följa

- ILO's kärnkonventioner (nr 87, 98, 29, 105, 100, 111, 138 och 182)
- FN's barnkonvention (nr 32)
- den nationella lagstiftningen som gäller i tillverkningslandet

Leverantören skall senast ett halvår efter att avtalet trätt i kraft redovisa att uppförandekoden rörande socialt ansvarstagande efterlevs. Som verifierat godtas certifiering enligt SA8000, företagsinternt arbete (som kontrolleras av revisor med dokumenterad kompetens) eller motsvarande.

Upphandlingsbolaget förbehåller sig rätten att göra kontroller av leverantörens arbete enligt den redovisade uppförandekoden. Kontrollen kommer att utföras av ackrediterade revisionsorgan eller annan oberoende part. Om arbetet med sociala aspekter inte genomförs enligt ovanstående kan detta komma att anses som väsentligt avtalsbrott med uppsägning av avtalet som följd om rättelse inte sker snarast på ett godtagbart sätt".

"Leverantören skall under avtalsperioden kunna redogöra för från vilka produktionsanläggningar levererat drivmedel kommer. Även råvarubaserna (ex olja, kol, naturgas, vete, sockerrör, raps etc) skall anges. Uppgifterna skall omfatta företagsnamn, adress och kontaktuppgifter på ansvarig person i hela produktionskedjan från råvaror till färdig produkt. Innehåll som understiger 1 % av volymen, i en viss leverans, behöver inte redovisas.

I anbudet skall framgå vilka produktkedjor som ni kan redogöra för vid tidpunkten när anbudet lämnas."

	Ja, 100%	Ja, delvis	Nej, men beräknar ha dessa uppgifter ungefär månad	Säljer ej detta drivmedel/omfattas ej av upphandlingen	Kommentar
Bensin					
Dieselolja					
E85					
RME					
Annat drivmedel som skall användas för utförande av tjänsten					

Fram till våren 2009 har dessa eller liknande krav tillämpats i ytterligare två avtal i Göteborg som rör drivmedel, Kretsloppskontorets upphandling av "Avfallsentreprenad norra Göteborg", med hänvisning till Trafiknämndens beslut om etiska krav, och Västtrafiks upphandling av " Bussentreprenad västra Göteborg", där kraven bygger på Trafiknämndens beslut.

Upphandlingsbolagets uppföljning 2009 inom avtalsområdet ovan har visat på varierande efterlevnad av etikkraven. Uppförandekoder har i vissa fall redovisats först efter påstötningar. Uppgifter om produkters spårbarhet har varierat mycket mellan olika aktörer.

Av olika skäl bedöms det inte rimligt att göra en fördjupad kontroll av leverantörernas arbete med etiska aspekter under avtalsperioden.